

Manne bidjet oahpaheaddjit ohppiid hárjehallat dan maid máhttet fuonimusat?

Svein-Erik Andreassen

Jorgalan sámegillii: Trond Are Anti

Original tekst: Andreassen, S-E (2020). Hvorfor setter lærere elever til å øve på det de er dårlige til? I K.E.W Bjørndal & V. Bergan (Red.). *Skape rom for folkehelse og livsmestring i skole og lærerutdanning*. Universitetsforlaget.

Čoavddasánit:

Engelsk	Norsk	Nordsamisk
competence / ability	kompetanse	gealbu
knowledge	kunnskap	máhttu
skill	ferdighet	gálga
cognitive skills	kognitive ferdigheter	kognitiiva gálggat
psikomotoric skills	psikomotoriske ferdigheter	psikomotorihkalaš gálggat
affektive skills	affektive ferdigheter	affektiivva gálggat
pedagogy for liberation	frigjørende pedagogikk	friddjadahkan pedagogihkka
pedagogy of alienation	fremmedgjørende pedagogikk	eaidadan pedagogihkka
	læringsmål	oahppomihttu
	kunnskapsmål	máhttomihhttu, máhttomihhtomearri, máhtolašvuodamihttomearri
	didaktisk rasjonalitet	didáktalaš rašonalitehta (rationalitehta), didáktalaš oaivválašvuohhta
	gofotteorien	buorrejuolgeteoriija
	mestring	hálddašit
	tilpasset opplæring	heivehuvvon oahpahas
	differensiering	sirren
	frapasset opplæring	eahpeheivehuvvon oahpahas

Čeahpes valáštallanpedagogat dadjet ahte valáštallit galget hárjehallat dan maid máhttet bures, iige dan maid eai máhte nu bures. Hálddašanvásáhus lea go máhtta juoidá dahje nagoda juoidá, ja dat lea čoavddafáktor lihkostuvvat. Go doallit vásihit máhttet bures das mas leat buorit, de dábálaččat lassána dárbu ovdánit das mas eai leat buorit. Valáštallit eai goassige álgge headjuvuodain, muhto baicce taleanttain. Skuvllas dahkat mii dábálaččat nuppegežiid ohppiiguin. Skuvllaid ambišuvdna lea duokjat ohppiid máhttoráiggiid. Veahkeha go dákkár strategiija ohppiid? Sáhtta go jurddašit ahte oahppit ohppet eanet go barget áššiin maid máhttet buoremusat, ovdal go hárjehallat mainna eahpelihkostuvvet? Ja, rihkku go “duokjat máhttoráige- strategiija” skuvllas oahppoplána fágaođasmahttima?

Láidehus ja dutkangažaldat

Teorehtalaš girjjálašvuohta čájeha ahte eallimis birget lea sáhka ohppiid vásáhus hálldašit skuvllas, ja ahte ohppiide addo vejolašvuohta birgehallas hástalusaidguin ja duohtandahkat iežainis (Loftås, 2019, s. 12–14, jf. kap. 2). Fáddá eallimis birget lea sáhka ohppiid vásáhus hálldašit. Oahpaheaddji ii sáhte mearridit vásiha go ovttaskas oahppi hálldašeami, lea dušše ieš oahppi gii dan sáhtta dahkat. Danin lea relevánta smiehttat maid oahpaheaddji *berre dahkat* nu ahte oahppi galgá vásihit hálldašeami - ja maid oahpaheaddji *ii berre dahkat*. Kapihttal 1:s dán girjjis čujuhuvvo oktavuhtii hálldašeami ja dearvvašvuođa gaskka, mas earret eará deattuhuvvo ahte oahpaheaddjit fertejit “a) leat diđolaš dáláš kontekstii (ovdaáddejupmi) oahppama oktiisuddadeapmái (sadji), á) introduseret ođđa áššiid dan láhkai lea vejolaš heivehit dáláš vuohkái áddet eallinmáilmmi ja b) optimaliseret vejolašvuođaid ahte oahppi hálldaša barggu” (Wangberg, 2020, s. 31). Viidáseappot áddejupvo hálldašeapmi ja resilieansa ahte oahppi vásiha áddejumi skuvlla bargguide (Bjørndal & Bergan, 2020). Goitge ii leat doarvái ahte *oahpaheaddji* oaivvilda bargu lea ávkin oahppái, muhto ahte *oahppi* vásiha oaivila ja oktavuoda. Dán kapihttalis dagan máŋga jurddagovaid maid a), á) ja b) mat leat namahuvvon bajábealde váikkuha skuvlla práksisii, mii guoská fága gealbomihttomeriide ođđa oahppoplánas, ML20.

Mun bijan vuoddoeaktun ahte oahppi lea subjeakta dan ektui maid dán konteavsttas ádden hálldašeami lea. Oahpaheaddji ii sáhte mearridit vásiha go oahppi hálldašeami. Go bargat oahpaheaddji rollas, ii leat dušše relevánta reflekteret

- Maid oahpaheaddji *berre dahkat* vai oahppi vásiha hálldašeami – ja maid oahpaheaddji *ii berre dahkat*

Lea maid relevánta dutkat sihke

- oktavuoda oahppama ja hálldašanvásáhusa gaskka, ja
- oktavuoda oahppama ja eahpelihkostuvvama vásáhusa gaskka

Dagan jurddaeksperimentta posišuvnnas mas hálldašeapmi ja heivehuvvon oahpahas áddejupvo synonyman (ferte earuhit doahpágiid oahpahas ja oahppan). Analysas dan guovtti maŋemuš oahppoplánareforpma lean konkluderen ahte heivehuvvon oahpahas sihke ML06 ja ML20 eaktuda heiveheami *dan ovttaskas oahppái*, ii fal heiveheapmi ovttaskas gildii, skuvllii dahje oahppijovkui/ ceahkkái (Andreassen, 2016, s. 324–237, 2018). Nationála oahppoplána friddjalatnja báikkálaš aktevrraide ráddjejuvvo potenciála heiveheapmi ohppiidjovkui dahje

ovttaskas oahppái. Sihke mii *dat* friddjalatnja lea, ja *geas* dat friddjalatnja lea, lea gaskaboddosaččat sakka implisihtta čilgejuvvon ovddit oahppoplánas ML06¹ (Andreassen, 2016), juoga mii fas geardduhuvvo ođđa oahppoplánas ML20 (Andreassen, 2018, 2019). Hehtten dihtii ahte oahppi vásiha eahpelihkostuvvama, ferte oahpaheaddji leat diđolaš man stuoris dat báikkálaš friddjalatnja lea, ja man láhkai friddjalanja sáhtta geavahit barggus oahppi hálddašemiin. Dasa ozan vástádusa dán kapihttalas.²

Leat ovdamearkkat ahte gielddat váldet olles válldi dan báikkálaš friddjalanjas, mii čuohcá oahpaheddjiid autonomiijai³ (Marsdal, 2014, s. 87–115). Leat maid ovdamearkkat ahte báikkálaš skuvla dahje ovttaskas oahpaheaddji váldet olles válldi dan báikkálaš friddjalanjas, mii čuohcá oahppi autonomiija vuoigatvuhtii (Andreassen, 2014). Dát kapihtal čuvge fuomášumi oahppi vuoigatvuohta autonomiijai dahje iešmearrideapmái ja man láhkai sáhtta geavahuvvot didáktalaččat vai oahppit vásihit hálddašeami fágas. Dát duogážin lea kapihttala dutkangažaldat: *Maid sáhtta ja berre oahpaheaddji dahkat kombineret ohppiid ovdáneami fágas ja heivehit hálddašeami? Ja maid eai berre oahpaheaddjit dahkat?*

Sivvan manin dutkangažaldat maiddái sisttisoallá «eai berre», lea ahte kapihtal ii dušše oza digaštallat mo bargat fágain nu ahte lea *plussa* hálddašeapmái, muhto maid várra/sorbmii mo bargu fágain sáhtta addit *minusa* hálddašeapmái. Nappo ahte oahppi duođaid sáhtta vásihit hálddašit funet eallimis sivas fágaid bargguiguin skuvllas.

Digaštallamis ohppiid hálddašanvásáhusaid dan ektui go eahpelihkostuvvat fágain, de geavahan mánja dovddus ja uhcit dovddus teorehtalaš doahpagiid. Dat leat *friddjadahkan* ja *eaidadan pedagogihkka* (Freire, 2006), *Buorrejuolgeteoriija (Gofotteorien)* (Eggen & Nyrønning, 2006), *didáktalaš rašonalitehta* (Dale, 1989) ja ođđa doaba maid ovdanbuvttán: *eahpeheivehuvvon oahppan*.

Dutkanstrategiija ja metodat

(Ii mielde jorgalan veršuvnnas)

¹ ML06 gávdno Oahppodirektoráhtas (2006).

² Tulkomiin mii lea áigumuš oahppoplána gealbomihttomeriin, sáhtta manjelis mitalusain kapihttalas leat muhtin muddui mearkašahtti, muhto daid vuođdu lea dieđalaš guorahallan Andreassen:s (2016).

³ Skuvllas autonomiija sisdoallu lea ahte fápmu ja váikkuhanváldi lea gáiddus dan láhkai ahte báikkálaš aktevra sáhtta vuoruhit, árvoštallat ja mearridit, áššálaš ákkaid vuođul.

Teorehtalaš doahpagat reaidun digaštallat «muitalusaid»

Áigumuš dáinna váldoteakstaosiin lea defineret doahpágiid mat geavahuvvojit boahhte váldoteakstaosiin digaštallat govahallan muitalusaid. Teorehtalaš doahpagat leat:

- friddjadahkan pedagogihkka vuostálasvuohta (vv.) eaidadan pedagogihkka
- buorrejuolgeteoriija vv. «duokŋat máhttoráigestrategiija»
- didáktalaš rašonalitehta vv. didáktalaš eahperašonalitehta
- heivehuvvon oahpahuš vv. eahpeheivehuvvon oahpahuš

Čuovvovaččat čilgen daid iešguđet teorehtalaš doahpágiid mat geavahuvvojit digaštaladettiin daid iešguđet muitalusain dutkangažaldaga ektui. Maŋnelis kapihttalas, juohke muitalus, digaštallo man láhkai oahpaheddjiid ja skuvlajođiheddjiid ML20 dulkon sáhtta váikkuhit iešguđet láhkai oahppi hálddašanvásáhusa vejolašvuhtii.

Friddjadahkan ja eaidan pedagogihkka

Freire (2006, s. 54) geavaha dajaldaga «fáddá mii oalát lea amas ohppiid eksistensiála vásáhusaide» ja «sisdoallu mii lea sierranan duohtavuodas...», ja čilge ahte dat sáhtta váikkuhit ahte oahppi eaidaduvvo. Baicce, jos oahppit «biddjojit čuolmmaide mat leat áigeovuodil sin máilmmis ja máilmmiin [...] "de álkit «šaddet eanet kritihkalaččat ja danin uhcit eaidadan" (Freire, 2006, s. 65). Johtit dan guvlui gohčodan *sisdoalu differensieret*, nu ahte juohke oahppi bargá friddjadahkan sisdoaluin siskkobealde oahppoplána rabas máhttodimenšuvnna. Tiller (1995, s. 39) čilge dákkár synergiija oahppi eallinmáilmmi ja skuvlamáhtu gaska didáktalaš deaivvadeapmin.

Buorrejuolgeteoriija

Pedagoga ja lihkostuvvan Rosenborga spábbačiekčanhárjehalli, Nils Arne Eggen, lea ovddidan *buorrejuolgeteoriija*. Ovtta daid buorrejuolgeteoriija oahppaneahtalaš prinsihpat leat: «beroškeahhtá maid áigut oahppat ja beroškeahhtá man dásis mii áigut oahppat, de lea oahppan eanemus doaimmil go oahppobirrasa vuolggasadji leat du plussaiešvuođat mat šaddet plussagálggan" (Eggen & Nyrønning, 2006, s. 213). Jos mii dan sirdit skuvlii, de dat sisttisoallá ahte ovttaskas oahppi hárjehallá dan maid son máhtta bures. Muhto man dávjá dáhpáhuvvá nuppe láhkai, namalassii ahte oahppit biddjojit hárjehallat dan maid funet máhttet – «duokŋat ráiggi» iežaset máhttostašuvnnas (kunnskapsbase)? Eggen lasiha ahte čuoččuhus ii

sisttisdoala ahte galgat badjelgeahččat buot mas mii leat fuonit, muhto ahte mii eat álgge das. Álggahit mas mii leat fuonit, mielddisbukta ahte sii geat áigot oahppat, eai duostta ja dadistaga eai hálit maidege, muhto dušše fertejit dan dárbbaslaččat, čuoččuha Eggen. Bargomokta ja kreatiivitehta sihkostuvvá/ bosáduvvo eret. Loahpahuvo čuoččuhusain: "Rosenborgas galggat álgovuorus oažžut lobi šaddat buoret das mas leat buorre ovddežis" (Eggen & Nyrønning, 2006, s. 213). Su eallinguhkosaš pedagogalaš vásáhusain arvá Eggen "dan čuoččuhusa ahte ii oktage sáhte dahkat dainna mainna sii leat fuonit, sin váttisvuodain, jos eai ovddalgihtii leat čohkken psyhkalaš badjelbázaenergiija lihkostuvvama bokte" (Eggen & Nyrønning, 2006, s. 213). Jos galgá váldit dan vásáhusa váikkuhusa skuvllas, de mearkaša ahte oahpaheaddji ii berre bidjat oahppi hárhallat das mas lea fuotni, dahje duokjat «máhttoráiggi» máhttostašuvnnas (kunnskapsbase), almmá oahpaheaddji lea ovddalgihtii sihkarastán ahte oahppi lea háhkan psyhkalaš badjelbázaenergiija. Eggen geavaha ovdeš riikkajoavkku soadječiekči Mini ovdamearkan: Mini lei fuotni duostut guhkes ja alla spáppaid maid moalladuostu dahje muhtin *back-njelježis* adde (riikkajoavkokollega Jostein Flo lei baicce ovteš dása, mu árvoštallan). Eggen čilge dasto ahte Mini lei ovta buoremusain go lei sáhka vuotoviehkan (gjennombruddsløp), sihke spáppain dahje spáppa haga. Dakko bokte go mielčiekčit hástaledje su vuotospáppain, de ovdánahtii «Mini» sihke repertoára ja buoret prestašuvnnaid, ja son lei *movtta ja lihkolaš*. Jos hástaluvvui guhkes alla spáppain, de dábalaččat eahpelihkostuvai, álggos hárdášuvai ja nárrohatai ja dasto šattai dramáhtalaš fuonit soadjaposišuvnnas, das gos ovdal lei oalle buorre. Vásáhus dadistaga eahpelihkostuvvat huksii *balu*. (Eggen & Nyrønning, 2006, s. 217–218, jurdda bohciidan Michaly Csikszentmihaly govdu-avádat-modeallas (flytsonemodellen)). Eggena váldočuokkis lea ahte Mini ii sáhte dahkat maidege dainna ahte eahpelihkostuvvá. Dasa sáhttet mielčiekčit váikkuhit – dakko bokte ahte eai čievčča guhkes alla spáppaid, baicce čievččastit vuotospáppaid. Danin hástaledje mielčiekčit Mini dasa mas lei buorre, ja iige nuppegežiid. Ja dakko bokte hárhallat ja doaimmahit dan mas son lei buorre, de seammás maid ovdánii eará gálggain go dušše vuotoviehkamis, omd. loahpahemiin. Mini lea oadjebas, ahte son lei buorre ravidaspealus ahte sus lei «várru» eahpelihkostuvvat ovddabealde moala (Eggen & Nyrønning, 2006, s. 218–219). Alla guhkes spáppaid galggai Jostein Flo oažžut riikkajoavkkus, ii fal Mini (mu árvoštallan). Sirdit dán skuvlii mearkaša ahte oahpaheaddjit eai galgga bidjat oahppi hástalusaid dasa mas lea fuotni, muhto mas leat buorit. Buorrejuolgeoriija vuodul bohtá lassánahttit hálldašandovu hárhallama ja doaimmaid bokte das mas oahppi lea buorre, váikkuhit ahte oahppi sávvá ja ohcala stuorát hástalusaid, ja seammás maid ieš ovddida dárbbu hárhallat juoidá mii lea váddásat go dan maid hálldaša.

Didáktalaš rašonalitehta

Oahpahas didáktalaš rašonalitehtain mearkkaša siskkit ovttasdoaimman ovtta beales oahpaheaddji ja oahppi *doaimmat oahpahas* ja nuppi beales *doaimma áigumuš/ oahppi ulbmil* gaskka. Jos guhkit áigge badjel gávdno vuostecealkámuš doaimma ja áigumuša/ulbmila gaskka, árvvoštallo dilli didáktalaš eahperašuvnnalaččat. (Dale, 1989, s. 43–45). Eaktun ovttasdoaimmami doaimma ja áigumuša gaskka lea danin ahte oahpaheaddji lea diđolaš mii lea áigumuš doaimmain (Dale, 1989, s. 44–45). Didáktalaš rašonalitehta ML20 ektui, omd. mearkkaša ahte daid doaimmaid maid oahpaheaddjit bidjet ohppiid dahkat, buohtastahttin dihte eará guoskevaš doaimmaid, *ovddidit* oahppi barggu joksat gealbbu gealbomihttomeari ektui. Didáktalaš eahperašonalitehta lea nuppegežiid; ahte daid doaimmaid maid oahpaheaddjit bidjet ohppiid dahkat, buohtastahttin dihte eará guoskevaš doaimmaid, *goazahit* oahppi barggu joksat gealbbu gealbomihttomeari ektui.

Nugo álggahin, de addá ML20 relatiiva stuorra saji differensieret ovttaskas oahppi ektui. Oahpaheaddji berre danin oahpahas bargat ahte juohke oahppis lea didáktalaš rašonalitehta su oahppanbarggus. Mearkkaša ahte guovddáš oassi oahpaheaddji barggus lea ákkastallat válljet bargovugiid ja árvvoštallanhámiid jna. ovttaskas oahppi ektui. Mun ádden dan oahpaheaddji ákkastallangealbun.

Sáhtta go oahpaheaddji heivehuvvon oahpahas dagahit eahpeheivehuvvon oahppan, vaikko jurdda lei heivehuvvon oahppan?

Doaba heivehuvvon oahpahas lea mu oaivila mielde fuones oaivilsisdoallu mii sáhtta váikkuhit ahte kollegaid gaskka lea boastoáddejupmi. Digaštalan danin doahpaga ja earuhan dán golbmasa gaskka:

- heivehuvvon oahpaheapmi/oahpahas
- heivehuvvon oahppan
- eahpeheivehuvvon oahppan

Fágagirjjálašvuodas ja politihkalaš dokumeanttain lea heivehuvvon oahpahas, nugo mun ádden dan, doaba mii dávjá geavahuvvo pedagogalaš dahje politihkalaš ideálan, ovdalgo doaba mii nanne doahpaga oahppan. Oahppodirektoráhtta (2018) čállá: «Heivehuvvon oahpahas lea dat doaimmat maid skuvla bidjá sihkkarastit ahte buot oahppit ožžot buoremus ávkki dábalaš oahpahas.» Dán dajaldagas lea skuvla/oahpaheaddji subjeakta, dan botta go oahppit leat eahpenjuolgat objeavttat. Dajaldagas lea skuvla/oahpaheaddji aktiivan, eai fal oahppit. Dákkár

dajaldaga vuodul soaitá dábálaš áddejupmi ahte heivehuvvon oahpahas lea juoga maid oahpaheaddji dahká. Gaskaboddosaččat dárbbasat maid doahpaga mii dadjá juoidá, vásiha go oahppi heiveheami iežas ektui – nammalassi *heivehuvvon oahppan*. Ádden danin ahte heivehuvvon oahpaheapmi lea synonyma *heivehuvvon oahpahussii*.

Háliidan gaskaboddosaččat čuoččuhit ahte oahpahas ii leat skuvlla ulbmil. Oahppan lea skuvlla ulbmil. Heivehuvvon *oahpahas* lea juoga maid oahpaheaddji dahká, muhto heivehuvvon *oahppan* ii dáhpuhuva ovdalgo oahppi vásiha ahte oahpaheaddji oahpahas «deaivá» oahppi. Oahpaheaddji ángiruššan heivehit oahpahusa ovttaskas oahppái *sáhtá* buvttihit oahppi vásihit heivehuvvon oahppama, muhto *sáhtá* maid buvttihit ahte oahppi vásiha nuppegežiid, namalassii *eahpeheivehuvvon oahppan*. Danin go «oahpaheaddji ángiruššan geahččaladdat joksat *heivehuvvon oahpahusa*» ii leat synonyma «oahppi vásáhus heivehuvvon *oahppamis*». Vaikko oahpaheaddji dahká dan buoremusat heivehuvvon oahpahusain, de *sáhtá* liikká didáktalaš eahperašonalitehta bohciidit – omd. eahpeheivehuvvon oahppan vásáhus dahje eaidadan pedagogihkka vásáhus.

Man láhkai *sáhtá* oahpaheaddji identifiseret ahte oahppi lea vásihan heivehuvvon oahppama? Na, jos oahppi lea ángir, ilolaš, movtta, dahje oahppi čájeha eará láhkai ahte vásiha ovdáneami dahje hálddašeami. Nuppegežiid, mearkan vásihit eahpeheivehuvvon oahppan, *sáhtá* leat ahte oahppi ahkiduššá, lea passiiva ja ii leat oadjebas – dahje vásáhusa eahpelihkostuvvat, dahje ulbmilmeahtun ja ahkiduššan vásáhus. Mearkkaša go oahpaheaddji áigu árvoštallat lea go heivehuvvo oahpahas dáhpuhuvvan, de ferte guoskevaš oahpaheaddji jearrat alddis: «Gávnnan go dovdomearkkaid ahte *oahppi* lea vásihan heivehuvvon oahppama?» Oahpaheaddji ii galgga jearrat alddis: «Lean go mun dahkan buorre barggu heivehuvvon oahpahusain?» Vuosttaš gažaldagain lea sáhka oahppi fidnema ja oahppama birra, nuppis oahpaheaddji áigumušaid ja ángiruššan/doaimmaid birra.

Imaginára mitalusat ja digaštallan

Boađán dál ovdanbuktit njeallje imaginára mitalusaid oahpahusa ja oahppama birra ML20 gealbomihttomeriid ektui. Áigumuš lea dárkkuhit man láhka oahpahas fágas *sáhtá* dagahit ahte oahppit vásihit *eahpelihkostuvvama*, muhto doaibmabijut siskkobealde oahppoplána friddjаланjas baicce *sáhtet* dagahit ahte oahppi vásiha *hálddašeami*. Jos mihttomearri lea ahte oahppi galgá vásihit hálddašeami, de mielddisbukta ahte mihttomearri lea garvit ahte oahppi vásiha eahpelihkostuvvama.

Digaštallan ii leat man láhkai oahppoplána berre leat – nappo ii leat politihkalaš digaštallan. Baicce lea digaštallama sisdoallu mii *lea* váikkuhus mearriduvvon oahppoplánain, ML20.

Muitalus A – eahpeheivehuvvon oahppan vuodđogálggaiguin

Imaginára ságastallan vuolábealde lea oaivvilduvvon govvidit man láhkai oktiičaskit dihto gealbomihttomeari ja dihto vuodđogálgga sáhtta goazahit oahppi vásáhusa sihke hálddašit ja oahppat. (Guokte vuosttaš imaginára mitalusa leat ságastallamat oahpaheaddji guoktá Mona ja Ádne gaska.)

- Mona: Luonddufágas bargat mii dál čuovvovaš gealbomihttomeriin maŋnel 10. ceahki: “válddahit šaddovistebeavttu ja selvehit makkár fáktorat sáhttet dagahit globála dálkkádatrievdama” (Oahppodirektoráhtta, 2019). Oainnán vejolašvuoda laktit vel vuodđogálgga «lohkama» go oahppit sáhttet lohkat šaddovistebeavttu ja dálkkádatrievdama oahppogirjiin ja eará gálduin.
- Ádne: Muhto, don han leat ovdalis mitalan munnje ahte dus leat muhtin oahppi geaid oaivvildat ohppet buorebut guldalit jietnagirji dahje filmma geahččat go lohkat? Manin bat dalle bijat buot ohppiid lohkat?⁴
- Mona: Na, na, ovttá oahppis leat lohkanválttisvuodát, muhto lea danin oahppi berre lohkat. Lea čielggas ahte berren bidjat oahppi johtui lohkat. Attán oahppái oanehis teavsttaid (hivvodatsirren) ja álkit bargobihtáid (dássesirren) gealbomihttomeari ektui.
- Ádne: Dalle don váikkuhat hehttet oahppi oahppat *válddahit šaddovistebeavttu* - buot dan áiggi oahppis lea potenciála viežžat dieđuid guhkit teavsttain ja eanet mánggadáfot bargobihtáid guldaleami bokte.
- Mona: Muhto Ádne, don han it sáhte dadjat lohkat hehte juoidá go «lohkan» lea vuodđogálgga.
- Ádne: Jurddašat go dan láhkai? – Nappo ahte ulbmil oahppái lea šaddat buoret lohkki. Mun navden ulbmil lei hálddašit *válddahit šaddovistebeavttu*, jna.
- Mona: Na dat lea riehta, muhto mun han han bijan oktii dán guokte ulbmila. Oahppi galgá šaddat buoret lohkki dasa lassin šaddat buoret *válddahit šaddovistebeavttu*.
- Ádne: Muhto sáhtát go don bidjat guokte ulbmila oktii mat «goazahit» nubbi nuppi? Dát guokte ulbmila eai dagat buoremusat oahppái. Dán oahppi váttisvuohhta ii leat šaddovistebeaktu, muhto lohkan – ja go oahppi galgá ovddidit iežas gealbba *válddahit šaddovistebeavttu*, biddjo oahppi oahppandilálašvuhtii mii lea sutnje váttisvuohtan.

⁴ Marianne Frønning Didriksen oaivadan, studeantateaksta čáli

Mona: Ádden, oahppi sáhtta dieđusge geahččat filmma šaddovistebeavttu birra ja guldalit jietnagirjji ovddidan dihte *válddahit šaddovistebeavttu*, muhto mo dalle dainna vuodđogálggain «lohkan» - ii go dat leat dehálaš?

Ságastallan dán rádjái leamaš fokus sirren lohkama bargovuohkin ja eará bargovuogit, ja jotkojuvvo vuolábealde fokus formálalaš dili gealbomihttomeari ja vuodđogálggaid gaskka.⁵

Ádne: Dán oktavuodas ii leat vuodđogálgga deháleabbo go gealbomihttomearri. Ii leat čállojuvvon gealbomihttomearis ahte oahppi ferte lohkat vai oažžu áddejumi *válddahit šaddoviessobeavttu*. Danin addojuvvo sadji sirret bargovuogi. Muhtin oahppi sáhtta ovddidit gealbbu *válddahit šaddoviessobeavttu* lohkama bokte, dan botta go eará oahppi sáhtta ovddidit seamma gealbbu filmma geahččama bokte.

Mona: Muhto eai go vuodđogálggat galgga báidnit oahpahusa?

Ádne: Ii, vuodđogálggat leat eaktun muhtin gealbomihttomeriin, muhto ii fal buot. Daid gealbomihttomeriin main eai leat vuodđogálggat dihto eaktun, de eat berre «lasihit» vuodđogálggaid jos hehte oahppi gealboovdáneami guoskevaš gealbomihttomearis.

Mona: Maid oaivvildat hehttema birra?

Ádne: Oaivvildan oahppi ii berre biddjot bargat dan láchkai mii ii leat buoremusat oahppái. Ulbmil ii leat dás lohkan, muhto gealbomihttomearri šaddovistebeavttu birra. Gaskaboddosaččat sáhttit dieđusge defineret šaddat buoret lohkkkin eará ulbmilin, muhto dalle sáhtta oahppi seamma bures lohkat spábbačiekčama ja heasttaid birra go šaddovistebeavttu birra.

Guoskevaš gealbomihttomearri «válddahit šaddoviessobeavttu ja selvehit fáktoriid mat sáhttet váikkuhit máilmmiviidosas dálkkádatrivdadusaide» (Oahppodirektoráhta, 2019) ii eaktut geavahit dihto bargovuogi ja ii ge eaktut geavahit ovttage dain viđa vuodđogálggain. Oahppi sáhtta háhkat gealbbu dan guoskevaš gealbomihttomeari lohkama bokte, muhto miellagiddevaš didáktalaš gažaldat ii leat maid oahppi *sáhtta* dahkat háhkat gealbbu, muhto baicce maid *berrejit* dahkat. Fuoneslohkki oahppi mitalusas ii berre lohkat háhkat gealbbu *válddahit šaddoviessobeavttu* (didáktalaš eahperašuvnnalaš), muhto berre baicce guldalit dahje geahččat filmma fáttá birra (didáktalaš rašuvnnalaš). In eahpit oahpaheaddji Mona áigumuš geahččalit heivehit oahpahusa oahppái, muhto dat áigumušat eai ollašuva bajábealde mitalusas – ja boadus sáhtta leat ahte oahppi vásiha eahpeheivehuvvon oahppama. Nappo oahppi hehttejuvvo sihke hálddašeamis ja oahppamis, praktihkalaččat nuppegežiid buorrejuolgetoriijai.

⁵ Geahča Andreassen:a (2019) ságaškuššan gealbomihttomeari ja vuodđogálggaid gaskavuoda gaskka.

Ovdamearka gealbomihttomearrái mii eaktuda lohkgálgga lea čuovvovaš matematihkas maŋná 10. ceahki: «*viežžat ja dulkot relevánta dieđuid teavsttain oastima ja vuovdima birra ja iešguđet lágan loanaid birra* ja geavahit daid hábmet ja čoavdit čuolmma (Oahppodirektoráhta, 2019, mu deattuheapmi). Dán gealbomihttomeari ektui *ferte* oahppi lohkat juksat gealbbu, muhto oahppi *ii dárbbas* lohkat gealbomihttomeari ektui “válddahit šaddoviessobeavttu ...”. Eará ovdamearka gealbomihttomearis mas lohkgálgga lea mielde, lea servodatfágas maŋná 4. ceahki: “suokkardit ja ovdanbuktit servodatfágalaš gažaldagaid, *ohcat dieđuid iešguđet gálduin* ja árvvoštallat man ávkkálaš dieđut leat čalmmustahttit gažaldaga” (Oahppodirektoráhta, 2019, mu deattuheapmi).

Muitalus Á – eahpeheivehuvvon oahppan joavkobarguin

Dát imaginára ságastallan lea oaivvilduvvon govvidit man láhkai didáktalaš eahperašuvnnalaš oktiičatnan gealbomihttomeari ja “bajitoassi” gaska sáhtá goazahit oahppi vásáhusa hálddašit ja goazahit oahppama fágas. Joatkkán seamma gealbomihttomeriin go ovddit muitalusas.

- Mona: Gealbomihttomeari “válddahit šaddoviessobeavttu ja selvehit makkár fáktorat sáhttet dagahit globála dálkkádatrivdama” (Oahppodirektoráhta, 2019) ektui lea fágajuogus mearridan ahte dát lágideapmi galgá mis leat joavkobargun.
- Ádne: Joavkobargun? Mearridan? Ii leat čállon gealbomihttomearis ahte oahppit galget “ovttasbargat” go galget *válddahit šaddoviessobeavttu*. Jáhkát go buot oahppit ohppet buoremusat *válddahit šaddoviessobeavttu* “joavkkus”? Ii go leat oktage gii buoremusat oahppá oktagaslaččat?
- Mona: Na, muhtin oahppis lea uhcán fágalaš oahppanjoavssus go bargá joavkkus – oahppi oahppá buoremusat *válddahit šaddoviessobeavttu* jos bargá okto. Muhto bajitoasis leat árvvut nugo “ovttasbargu” ja “oktavuohta”.⁶ Ja oahppi maid berre ovttasbargat. Mun ferten bisuhit dan bajitoassái.
- Ádne: Muhto ii go leat okta árvu bajitoasis maid “oahppimielváikkuheapmi”?
- Mona: Na, lea duohta.
- Ádne: Makkár mielváikkuheapmi lea oahppis go dadjá ahte oahppá buoremusat oktagaslaččat, ja oahppá uhcit joavkobarguin, ja oahpaheaddji liikká dadjá: “Jo, mun dieđán dan, muhto don it galgga dál bargat nugo don buoremusat oahpat, don galggaat bargat dan láhkai mo don it oahpa nu bures.”
- Mona: Na, dan gal sáhtát dadjat, muhto oahppi *ferte* beroškeahtá oahppat ovttasbargat ja váikkuhit searvevuhtii

⁶ Oahppoplána bajitoassi gávdno Oahppodirektoráhtas (2017).

- Ádne: Muhto ferte go dahkkojuvvot gealbomihttomearri *válddahit šaddoviessobeavttu* oktavuodas? Ii go šaddoviessobeaktu leat doarvái váttis? Ja dasa lassin ii oaččo oahppi bargat dan láhkai mo son buoremusat oahppá? Jos ulbmil lea šaddat “buoret ovttasbargat”, de sáhtášii oahppi ovdal bargat joavkkus eará ohppiiguin dan hárrái mii lea eanet lunddolaš ovttasbargat, omd. birasdoaimma skuvlavisttis, dahje eará mas sis lea duohta vejolašvuohta lihkostuvvat ovttasbargguin.
- Mona: Na, don hálat juoidá. Maid oaivvildat mii berret dahkat?
- Ádne: Mii berret differensieret. Oahppit geat ovddidit gealbbu *válddahit šaddoviessobeavttu* buoremusat oktagaslaččat, barget oktagaslaččat, dan báles go oahppit geat ovddidit gealbbu *válddahit šaddoviessobeavttu* buoremusat joavkobarggus, barget joavkkuin. Jos ulbmil lea “šaddat buoret ovttasbargat”, de berrejit oahppit ovttasbargat áššis mas dovdet ovttasbargu ovdána, iige goazat.

Ságastallan dán rádjai lea leamaš fuopmášupmi sirre oktagaslašbarggu ja joavkobarggu gaskka ja vuolábealde jotkojuvvo fuopmášupmi gainna ovttasbargá joavkkuin.

- Mona: Oktii dajai muhtin oahppi ahte geaiguin lei biddjojuvvon jovkui, singuin ovttasbarggai son funet. Mun vástidin sutnje ahte son ferte maid oahppat ovttasbargat olbmuiguin geaiguin ovttasbargá funet. Eahpeheivehin go mun oahpahusa oahppi ektui?
- Ádne: Na, dan gal smiehtan mun. Ii leat gosge čállojuvvon gealbomihttomearis ahte oahppit galget máhttit ovttasbargat olbmuiguin geaiguin funet ovttasbarget joksat *válddahit šaddoviessobeavttu*. Dasa lassin ii leat eará sajiin go skuvllas gos biddjojot bákkus oktii olbmuid geaid dihtet ovttasbarget funet?
- Mona: Na, muhto bargoeallimis sáhtá dáhpáhuvvat ahte ferte ovttasbargat olbmuiguin geaiguin ovttasbargá funet.
- Ádne: Na, mun jurddašan ahte oahppit šaddet buorebun buot lágan ovttasbargguide jos ožžot hálddašánvásáhusa ovttasbargat. Nu ahte mun jurddašan ahte olmmoš nanosmuvvá ovttasbargat olbmuiguin geaiguin funet ovttasbargá go hárjehallá ovttasbargat olbmuiguin geaiguin bures ovttasbargá. Hárjehallat ovttasbargat geaiguin *funet* ovttasbargá, sáhtá dagahit ahte massá jáhku oppalaččat ovttasbargui – ja boahhte áiggis geahččala garvit ovttasbarggu dan báles go geavahit ovttasbarggu go lea ávkkálaš. Nappo ahte oahppi oahppá justa nuppe láhkai go mii lea oahpaheadji áigumuš.
- Mona: Mearkkaša ahte in sáhte álo bidjat ohppiid bargat fágaid gealbomihttomeari ja bajitosiin oktanaga?
- Ádne: Na, don sáhtát addit ohppiide mielváikkuheami válljet dan buoremus bargovuogi mainna son oahppá buoremusat go ovddida gealbbu fágas. Dalle leat árvu “oahppimielváiikkuheapmi” bajitoasis integrerejuvvon barggus fága gealbomihttomeriin.

Nugo ovddit muitalusas bidjá oahpaheaddji oahppi johtui muhtin bargovugiin mii lea didáktalaš eahperašonalitehta gealbomihttomeriin. Ovttasbargu ii lea gealbomihttomearri, muhto ii fal válddahit šaddoviessobeavttu. Danne bidjá oahpaheaddji oahppi dán muitalusas dan dillái mii hehte hálldašeami. Dat lea justa nuppegežiid mii lea buorrejuolgeoteoriija hárjehallat ovttasbargat singuin geaiguin ovttasbargá funet. Sáhtá maid čuoččuhuvvot ahte ovttasbargu dán muitalusas sáhtá vásihuvvot eaidaduvvon oahppái, dakko bokte ahte oahppi biddjojuvvo čoavdit čuołmma dan láhkai mii ii buoremusat láhkai čoavdde dan. Oahppi čoavdá čuołmma buoremusat oktagaslaččat – ja čuołbman dás lea válddahit šaddoviessobeavttu. Juksat didáktalaš rašonalitehta ja hálddašanvásáhusa oahppái lea sáhka oahpaheaddji bargu áddet ulbmiláddejumi. Bargovuohki ii stivrre guoskevaš gealbomihttomeari. Danin sihke sáhtá ja berre differensieret bargovuogi oktagaslaš oahppi gealbbu ovdáneami ektui.

Muhtin ovdamearka gealbomihttomearrii mii gaskaboddosaččat *eaktuda* ovttasbarggu, lea čuovvovaš lášmmohallamis maŋŋá 10. ceahki: “dohkkehit erohusa iehčanis ja earáid lihkadandoaimmaid ja *inkluderet* buohkaid, sorjjasmeahttun eavttuid ektui”. Eará ovdamearka lea ROEE maŋŋá 4. ceahki: “*ovttasbargu* earáiguin filosofalaš ságastallamiin”. Guktot ovdamearkkat leat Oahppodirektoráhtas (2019), mu deattuhemiin.

Muitalus B – eahpeheivehuvvon oahppan njálmmálaš ovdanbuktimiin ceahkis

Dát goalmát imaginára ságastallan lea oaivvilduvvon govvidit didáktalaš eahperašonalitehta čanastat *gealbomihttomeari* ja *vuogit čájehit gealbbu* gaskka sáhtá goazahit oahppi vásáhusa sihke hálldašit ja oahppat. (Dát ja boahpte muitalusas lea ságastallan oahpaheaddjiid Karolina ja Mariel gaskka.)

- Karolina: Mun lean geahčadan gealbomihttomeari dárogielas maŋŋá 10. ceahki mii dadjá ahte oahppit galget máhttit “geavahit fágagiela ja ákkastallat áššálaččat digaštallamiin, ságastallamiin, njálmmálaš ovdanbuktimiin ja čálalaš ovdanbuktimis dárogielfágalaš ja fágaidrasttideaddji fáttáiguin” (Oahppodirektoráhtas, 2019). Dál guovdilastit njálmmálaš ovdanbuktimiid. Juohke oahppi vállje fágaidrasttideaddji fáttá, ja oahppi ieš vállje galgá go ovdanbuktin leat oktagaslaččat dahje joavkkus. Boahpte duorastaga galget oahppit ovdanbuktit ceahkis. Muhtin váhnemat čuojahedje munnje ja dadje ahte sin oahppit ledje nu balus ovdanbuktimii ahte eai háliidan vuolgit skuvlii. Maid sáhtán dahkat?
- Mariel: Leago čállon gealbomihttomearis ahte ovdanbuktin ferte dahkkojuvvo ceahkilanjas oahppit guldaleaddjin?
- Karolina: Ii, dan gal ii leat.

- Mariel: Nu ahte don sáhtát differensieret sihke geat leat guldaleaddjit ja galle guldaleaddji?⁷
- Karolina: Na, ii go šatta noadđin?
- Mariel: Ii go leat noadđi go oahppit ballet boahtimis skuvlii? Mun oaivvildan mii fertet dahkat čuovvovaččat: a) Oahppit geat hálldašit ja sávvet ovdanbuktit ceahkis, ožžot dan vejolašvuoda. á) Ohppiide geat sávvet stuorát hástalusaid, sáhtta fállat ovdanbuktit eará arenas. b) Oahppit geat sávvet ovdanbuktit muhtin ohppiide joavkolanjas, ožžot dan vejolašvuoda. c) Oahppit geat eai hálit ovdanbuktit ohppiide obanassiige, eai dárbbáš dahkat dan – sii sáhttet ovdanbuktit eadnái, áhččái, uhcaoabbái ja oahpaheaddjái. Dás lea vejolaš differensieret šáŋŋer *njálmmálaš ovdanbuktima* siskkobealde.
- Karolina: Muhto mearkkaša ahte muhtin oahppit eai beasa hárjehállat ovdanbuktit stuorát čoahkkimis nugo ceahkis.
- Mariel: Na, oahppit geat vásihit eahpelihkostuvvat ovdanbuktit ceahkis dárogiefágalaš ja fágaidrastideaddji fáttáiguin, sáhttet vásihit lihkostuvvat ovdanbuktit ceahkis su astoáiggedoaimma birra jna. Don fertet mearridit leago ulbmil dat guoskevaš gealbomihttomearri dahje leago ulbmil “máhttit ovdanbuktit ceahkis”. Leat goabbatge lágan ulmila man ii berre geatnit oktii jos eai heive oahppi gealboovdáneapmái ja hálldašeapmái. Jos ulbmil “ovdanbuktit ceahkkái” sáhtta fáddá leat vaikko mii.

Dán imaginára ságastallamis bajábealde geažida oahpaheaddji bidjat oahppi čájehit gealbbu arenas gos oahppi hálldaša funet. Oahppi boahta buorebut sáhttit čájehit gealbbu eará arenas. Oahpaheaddji oktiigeatnima gealbomihttomeari ja “ulbmil ovdanbukti ceahkis” sáhtta váikkuhit duppal minusčuozaheahkkan – namalassii oahppi ii beasa čájehit dan gealbbu mii sus lea, ja ahte oahppi behtto vásihit vejolaš hálldašeami. Nappo oahpaheaddji áigumuš sáhtta oahppi áibbaš dárbbášmeahttun dillái biddjojuvvot ja mas eahpelihkostuvvan vásáhus lea guovddáži. Dan ahte ii beassat čájehit gealbbu dan láhkai mo buoremusat bargá, muhto dan láhkai mo fuonimusat hálldaša, lea sihke vuostálat gealbomihttomeriin ja seammás didáktalaš eahperašonalitehta. Sáhtta ja berre danin dán guoskevaš gealbomihttomeari olis differensieret geat ja galle guldaleaddji leat ovdanbuktimis. Jos dal oahpaheaddji aitosaš ulbmil oahppái lea “hálldašit ovdanbuktit ceahkis”, de lea mis áibbas eará ulbmil – mii dan ovttaskas oahppi ektui ii berre geatnit oktii guoskevaš gealbomihttomeriin. Muhtin ohppiide sáhtta dán guokte ulmila oktiigeatnin váikkuhit didáktalaš eahperašonalitehta ja eahpeheivehuvvon oahppama.

Muitalus C – eaidadit sisdoalu

Nugo ovdalis deattuhan, lea máhttodimenšuvdna gealbomihttomearis rabas ja addá vejolašvuoda differensieret, dan botta go gálgadimenšuvdna lea gitta ML20:s (Andreassen,

⁷ Tora Braut ja Eirin Eliassen oaivadan, studeantteaksta čállit.

2018). Dán imaginára mitalusa áigumuš lea čájehit ahte báikkálaš oahppoplánat dahje bargobihtát mas máhttodimenšuvdna giddejuvvo, sáhttet goazahit sihke oahppi oahppama ja vásáhusa hálddašit.

- Karolina: Servodatfágas bargat dál čuovvovaš gealbomihttomeriin maŋŋá 10. ceahki: “čilget dehálaš historjjálaš ja dálááigge riidduid ja sivaid ja váikkuhusaid ja reflekteeret livččii go muhtun eavttuid rievademiiguin sáhtán rievdadit riidduid” (Oahppodirektoráhtas, 2019). Min skuvlla báikkálaš oahppoplánas leat välljen dan guokte máilmmisoađi, dan galbma soađi, rahčamuš terrora vuostá ja amerihkálaš siskkáldassoađi. Juohke oahppi vällje uhcimusat guokte dain.
- Mariel: Muhto mun áddejin ahte oahppi Henrik:s lea oalle beroštupmi Napoleon sođiide, dan báles go Mathias lea stuorra beroštupmi Govdageainnusstuimmiide ja soahpatmeahttuvuođaid indiánaid ja USA gaskka Davvi-Amerihkás.
- Karolina: Na, lea buorre go lea beroštupmi, muhto dat guokte riiddu eai leat mielde báikkálaš oahppoplánas.
- Mariel: Mearkkašahtti dás gal lea ahte dát guokte riiddu leat siskkobealde guoskevaš gealbomihttomeari ML20:s?
- Karolina: Muhto mun han lean oahpahan dáid vihtta riiddu birra mat leat min báikkálaš oahppoplánas. Ii go leat daidda oahppit galget refereret?
- Mariel: Ii, du ovdavuoigatvuohta oahpaheadđjin lea mearridit makkár riidduid birra don oahpapat, muhto lea dan ovttaskas oahppi ovdavuoigatvuohta mearridit makkár riidduid son geavaha ovddidit ja čájehit su gealbbu, siskkobealde gealbomihttomeari friddjavuođa. Daid riidduid birra maid oahpapat, leat ovdamearkkat, ii fal lohkanmearri.
- Karolina: Galget go oahppit välljet?
- Mariel: Oahpaheadđji bagada oahppi dan sisdollui masa oahppi berošta eanemusat. Jos Mathias berošta čiekŋudit riidduid eamiálbmoga ja kolonistaid gaskka Davvi-Amerihkás, sáhtta oahpaheadđji bagadus ahte galgá bargat riidduid birra maid oahpaheadđji lea välljen. Dat sáhttet goazahit oahppi geainnu gelbui dán guoskevaš gealbomihttomearis.
- Karolina: Dalle han ii leat ulbmilaš ráhkadit báikkálaš oahppoplánaid.
- Mariel: Ovtta oaivilis, dat mii lea ulbmilaš, lea guorahallat báikkálaččat fuobmát differensierenvejolašvuođaid, nu ahte “deaivat” dan oktagaslaš oahppi nu bures go vejolaš. Jos nubbi oahppi ságaškuššá siva Irak-soahtái ja nubbi oahppi ságaškuššá siva vuosttaš máilmmisoahtái, de lea sudnos seamma gealbu, muhto goappatge lágan máhttu. Dát govvida erohusa gaskkal gealbomihttomeari oahppomihttomeari šládjan, ja erohusa eanet máhttoulbmilin.
- Karolina: Ádden, muhto galle riiddu berre juohke oahppi čilget ja reflekteeret buohtastahttin dihte gealbomihttomeari vearbbaiguin?
- Mariel: Lohku ii leat beroštahtti. Dát lea gealbomihttomeari, iige máhttoulbmil. Danin ii leat dat beroštahtti dihto riiddu, muhto dat oppalaš riidduin. Makkár riidduid geavahit ovdamearkan oppalašvuhtii, das ii leat mearkkašupmi boađusjuvssaide. Jos oahppi

Ingrid dadjá: “Oahpaheaddji, mun lean geahččan golbma riikkaidgaskasaš riiddu, mat leat (...). Orru leamen ahte leat njeallje siva mat bohtet ovdan riidduin. Sivat leat (...). De lean geahččan njealját riiddu, mii lea (...), ja das orrot leamen eará sivat, mat leat (...).” Dalle mii hállat alla boadusjuvssat, muhto dahká go maidege makkár njeallje riikkaidgaskasaš riiddu Ingrid geavahii? Ii. Mearkkaša ahte oahpaheaddji ferte garvit giddet gealbomihttomeriid bargobihtáid bokte mat leat ohppiide, muhto addit bargobihtáid mat leat seamma rahpasat sisdoalu dáfus go gealbomihttomearit leat.⁸

Bajábealde mitalusas orru oahpaheaddji giddemin máhttodimenšuvnna go stivre makkár fáttáin oahppi galgá bargat. Oahppi manaha stuorra vejolašvuoda ovddidit iežas gelbbu friddja máhttosidoalu bokte. Dan sajis go oahppi stivrejuvvo máhttosidoalu guvlui mii lea dárbbasmeahtun eaidadeapmi, juoga mii sáhttá dagahit eahpeheivehuvvon oahppama dan sajis go ávkkástallat vejolašvuodaid differensieret heivehuvvon oahppamii. Lea didáktalaš eahperašonalitehta ahte oahppi ii oaččo vejolašvuoda bargat dainna máhttosidoaluin mii eanemusat ovddida oahppi gelbbolašvuoda dan guoskevaš gealbomihttomeari ektui. Maiddái dat mitalusas govvida nuppegežiid “buorrejuolgeorijai” dakko bokte ahte oahppi ii oaččo vejolašvuoda šaddat buorebun mas lea buorre ovddežis. Jos oahppi Ingrid berošta Irak-soađis, ja gávnna ahte lea eanet miellagiddevaččat go gaskariikkalaš riiddut maid oahpaheaddji logaldallá, de lea Irak-soahti friddjadahkan sisdoallun oahppái. Ohppiide Alexander ja Ánnot leat eará ovdamearkkat riidduide mat leat eanet geasuheadjin. Dákkár sisdoalu differensieren lea uhcit vejolašvuolta oahppoplánain giddejuvvon sisdoaluin, nugo 1997 oahppoplánain, L97⁹ (Andreassen, 2018).

Oahpaheaddji sáhttá vuosteákkastallat ahte ii leat praktihkalaččat vejolaš oahpahit buot fáttáid/ sisdoaluid mas juohke áidna oahppi berošta. Lea duohta go lea veadjemeahtun oahpahit “buot”. Gaskaboddosaččat lea *oahpaheaddji ovdavuoigatvuolta* válljet sisdoalu maid oahpaha. Muhto mun ádden dan implikašuvdnan gealbomihttomeari oahppoplánain ahte lea *ovttaskas oahppi ovdavuoigatvuolta* válljet makkár sisdoalu (siskkobealde gealbomihttomeari rabas máhttodimenšuvnna) maid geavaha ovddidit ja čájehit iežas gelbbolašvuoda. Oahpaheaddji oahpahusa sisdoalu válljen ii leat danin definerejuvvon geatnegahtton oahppái, muhto ovdamearkan relevánta sisdoallun. Danin sihke sáhttá ja berre differensieret sisdoalu/máhttu.

Ovttaláganvuolta gealbomihttomeriin mitalusa A ja Á ii eaktut gealbomihttomearri mitalus C *mo* oahppi galgá čájehit gelbbolašvuoda. Árvvoštallanhámi sáhttá differensieret

⁸ Dát logihkka orru leamen ovddasteaddjin buot fágain (Andreassen, 2016).

⁹ L97 gávdná Kirko-, oahpahu- ja dutkandepartemeanttas (1996).

oahppis oahppái. Danin sáhtta leat didáktalaš eahperašonalitehta, ja muhtin ohppiide mielddisbuktá eahpeheivehuvvon oahppan, ja dárbbasmeahtun vásáhus eahpelihkostuvvat, ja mearridit ahte buohkaid ohppiid gelbbolašvuohta galgá árvvoštallojuvvot omd. čálalaš sisaaddinbarggu vuodul. Ingrid sáhtta čájehit iežas gelbbolašvuođa čálalaččat, dan botta go Aleksander čájeha iežas gelbbolašvuođa njálmmálaččat.

Sihke ML06 ja ML20 oahppoplánas leat oahppit guovddážiis. (Andreassen, 2016, 2018). Árbevierut skuvllain ja nationála geahččaleamit sáhttet leat váikkuhan ahte ohppiid skuvlaárgabeaivi šaddet dan láhkai ahte sii leat uhcit guovddážiis mii lei oahppoplána áigumuš. (Andreassen, 2014).

Čoahkkáigeassu ja vástádusat dutkangažaldagaide

Mun jerren: *Maid sáhtta ja berre oahpaheaddji dahkat ovttahttit ohppiid ovdáneami fágas heivehettiin hálddašemi? Ja maid eai berre oahpaheaddjit dahkat? Álggadettiin doaba dearvvašvuohta laktásii oahppi vásáhussii hálddašit ja danne garvit vásáhusa eahpelihkostuvvat. Vai dát galgá sáhttit ovttahttojuvvot ohppiid ovdáneami fágas, orrut albmaneamen golbma momeantta mat danne leat dutkama vástádus dutkangažaldagaide:*

Vuosttamuzžan berre oahpaheaddji meroštallat heivehuvvon oahpahusa maid muhtin oahpaheaddjit dahket, dan botta go heivehuvvon oahppan definerejuvvo juoga maid oahppi vásiha. Doahpagiid sáhtta konkretiseret čuovvovaš láhkai: Vaikko oahpaheaddji *áigumuš* lea heivehuvvon oahpahus ja *bidjá doaimmaid* juksan dihte heivehuvvon oahpahusa, de dat ii leat dáhádussan ahte oahppi vásiha heivehuvvon oahppama. Doaimmat sáhttet duohtavuodas maiddái dagahit ahte oahppi vásiha eahpeheivehuvvon oahppama.

Nubbin, oahpaheaddji berre analyseret gealbomihttomeriid ML20 áigumušaid ektui ja oahppi nanabeliid ektui dahje “buorrejuolggi”, ja

- garvit bidjat oktii ulbmiliid mat guozahit nubbi nuppi
- garvit giddet gealbomihttomeriid máhttodimenšuvnna
- garvit geatnit bargovugiid mat eai leat oassin gealbomihttomearis
- garvit geatnit árvvoštallanvugiid mat eai leat oassin gealbomihttomearis

Buot dát berrejit dattege differensierejuvvot ovttaskas oahppi beroštumi ja nannodaga siskkobealde friddjavuođa daid iešguđetge gealbomihttomeriid.

Goalmmádin berre baicce oahpaheaddji dovdat juohke áidna oahppi beroštumiid mat leat relevánta gealbomihttomeriid máhttodimenšuvdnii, ja makkár bargovugiide ja

árvoštállanvugiide oahppi lea buoremus ja fuonimus, ja geavahit dán dieđu lágidit oahppandiliid mat bovdejit vásihit hálddašeami.

Dát njealje mitalusa čájehit ovdamearkkaid mo oahpaheaddjit, didáktalaš eahpeoaiivválašvuoda bokte, sáhttet bidjat ohppiid dan dillái mii hehte gelbbolašvuoda ovdáneami (veardit ML20 áigumuša), ja seammás bidjet ohppiid dan dillái dárbbasmeahtun potenciála vásihit eahpelihkostuvvama. Mitalusat čájehit maid didáktalaš potenciála nuppegežiid, namalassii ahte oahppit biddjojitt diliide mat ovddidit oahppama ja gelbbolašvuoda ovdáneami (veardit ML20), ja mii maid seammás addá stuorát potenciála vásihit hálddašeami.

Oahpaheaddjit sáhttet ákkastallat ahte ceahkkilanjas ii leat praktihkalaš vejolaš differensieret nugo ávžžuhan dáid njeallje mitalusain. Liikká ii sáhte dalle seammás dadjat ahte oahppit ožžot heivehuvvon oahpahusa, dan ektui mo doaba áddejuvvo man bajábealde lean ákkastallan. Oahpaheaddjit sáhttet baicce dadjat heivehuvvon oahpahus ii leat praktihkalaččat vejolaš praktihkalaš rámmaid geažil (omd. uhcán oahpaheaddjit, uhcán lanjat ja areálat jna.). Mun čoahkkáigeasán nappo ahte lea sihke eaktu ja *didáktalaš* vejolaš nátionála oahppoplánas differensieret oahpahusa dan ovttaskas oahppi ektui nu ahte ovddida oahppama fágas ja hálddašeami seammás. Jos leaš nu ahte ahte didáktalaš vejolašvuoddat differensieret oahppoplánas ii leat *praktihkalaš* vejolaš – báikkálaš resurssaid ektui – de dat lea eará gažaldat.

Artihkkala fáttát meannuduvvojit vuđolabbot čuovvovaš girjjis:

Andreassen, S.-E. & Tiller, T. (2021). *Rom for magisk læring. En analyse av LK20*. Universitetsforlaget. <https://www.universitetsforlaget.no/rom-for-magisk-laering>

Girjjálašvuolta

Andreassen, S.-E. (2014). Lokale læreplaner – kunnskapsmonopol eller kompetansemeny? I K. A. Røvik, T. V. Eilertsen & E. M. Furu (red.), *Reformideer i norsk skole* (s. 373–402). Oslo: Cappelen Damm.

Andreassen, S.-E. (2016). *Forstår vi læreplanen?* (Doktoravhandling). UiT Norges arktiske universitet, Tromsø.

Andreassen, S.-E. (2018). Fornytt læreplan: Noen didaktiske råd til Utdanningsdirektoratet. *Bedre skole*, 30(3), s. 66–71.

Andreassen, S.-E. (2019). Begrepsbruk i fagfornyelsen. *Bedre skole*, 31(3), s. 8–13.

Dale, E. L. (1989). *Pedagogisk profesjonalitet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Eggen, N. A. & Nyrønning, S. M. (2006). *Godfoten. Samhandling – veien til suksess* (3. opplag). Oslo: Aschehoug Psykologi.

Freire, P. (2006). *De undertryktes pedagogikk* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Først utgitt på portugisisk 1968.

- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen* (L97). Oslo: Nasjonalt læremiddelsenter.
- Loftås, K. (2019). *Enten går det bra, eller så går det over! Arbeid med elevers psykiske helse, resiliens og livsmestring i skolen*. (Masteravhandling). UIT, Norges arktiske universitet, Tromsø.
- Marsdal, M. E. (2014). *Lærerkoden. Indre motivasjon og kampen om norsk skole*. Oslo: Forlaget Manifest.
- Tiller, T. (1995). *Det didaktiske møtet*. [Oslo]: Praxis Forlag.
- Utdanningsdirektoratet. (2006, revideringer bla. 2013). *Søk i læreplaner [LK06]*. Hentet fra <https://sokeresultat.udir.no/finn-lareplan.html#?k=Kripps%C3%B8ving&start=1>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Overordnet del*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018, 1. august). *Hva er tilpasset opplæring?* Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/hva-er-tilpasset-opplaring/>
- Utdanningsdirektoratet. (2019, 18. november). *Nye læreplaner – grunnskolen og gjennomgående fag vgo*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/Nye-lareplaner-i-grunnskolen-og-gjennomgaende-fag-vgo/>